

Az élet koldusai

Oláh András
(1959 – Hajdúnánás) költő,
drámaíró, szerkesztő, Máté-
szalkán él, Ratkó József-díjas

Shrek Tímea: *Halott föld ez*,
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, KMTG
– Budapest, 2019.

A kilátástalanság és a kérlelhetetlen szomorúság nyomja rá bélyegét Shrek Tímea első novelláskötetének hangulatára. Életkudarok fájdalmas képei, testi és lelki traumák, nyomorúság, tragédiába torkolló gyötrelmek. „Novellái nemcsak életszagúak és felkavaróak, hanem szociográfiai mélységűek is” – olvashatjuk a kötet fülszövegében. Elszoktunk már a fájdalom ilyenfajta töménységétől. Elkényelmesedtünk. Shrek Tímea írásai viszont most visszarántanak a földközébe.

A Kárpátalján élő író pályakezdő pedagógusként szembesült azzal a hihetetlen nyomorral, amit a környékbeli cigánytelepről iskolába járó gyermekek sorsán keresztül ismert meg. Kötetének első ciklusa (*Kék sáv*) azon írásokból szerveződik, amelyek mikroszkopikus pontossággal járják körbe és tárják fel mindazon gyötrelmeket, amelyek e sajátos törvényű közösségben zajlanak.

Sorstragédiák tömkelege ömlik az olvasóra: nemi erőszak, testvérgyilkosság, anyai kegyetlenség, koldulás, árvaság, éhezés. Mindez úgy,

hogy a szerző önmagát is elhelyezi a történetben. Többnyire pedagógusként van jelen, és ez a státusz nem engedi meg, hogy egyszerű külső szemlélője legyen az eseményeknek: szükségszerűen titkok tudójává, beavatottá válik, hisz az elbeszélésekben szereplő gyermekek bizalmukba fogadják.

A történetek szereplői ugyanis többségében viszontagságos sorsú gyerekek. Gyerekek, akik beleszülettek egy – 21. századi szemmel nézve – értelmezhetetlen felfogású életrendbe, s mindaz, ami történik körülöttük, a kontrollminta hiányában természetesnek, magától értetődőnek tűnik számukra. (Például, hogy a szülő koldulásra vagy prostitúcióra kényszeríti.) Valami váratlan, valami döbbenetes, valami katartikus élmény kell ahhoz, hogy felismerjék saját helyzetüket, állapotukat, kilátásaikat. Adig ugyanis többnyire gyermekien őszinte együgyűséggel, naivitással reagálnak a környezetükben zajló eseményekre. Mert ők ilyennek ismerik a világot, hiszen a „táborban” körülöttük mindenki így él. Nem ritka a kegyetlenség,

a büntetés, a kiközösítés. És közben ott az iskola, amely más elvárásokat támaszt, de épp emiatt az ellenségesség látszatát kelti, ami gyakran dacot és engedetlenséget szül. És ott van a pedagógus, aki megpróbál egyensúlyt teremteni, felvilágosítani, segítő kezet nyújtani. Ám valódi segítségre csak akkor nyílik esélye, ha el tudja fogadtatni magát, ha ez a mikroközösség megnyílik előtte, ha beavatják. Illetve akkor sem mindig sikerül megoldást találni, hiszen ezt a világot nem olyan egyszerű kezelni.

A kötet nyitóelbeszélése (*Az árva*) éppen a segíteni akarás és a tehetetlenség küzdelméről szól. S a dilemmáról, hogy elégséges-e az, amit vállalni tud az árván maradt gyermek sorsának alakításából az elbeszélő. Folyamatosan kétségek mardossák – pedig életet mentett. És Leila, a hálás cigánylány minden évben – anyák napján – megköszöni ezt.

A további történetek már kevésbé pozitív végkicsengésűek. Hősei: a prostitúcióra kényszerített, mentálisan sérült Pocokszemű Erzsi, az apai molesztálástól szenvedő Zsófi, az ördöggel szövethető banditának „eladott” Erika, a kutyaólból éjszakázó névtelen kisfiú, a kerekesszékes „fapulya”, és a ragasztós kábítószer rabságában vergődő kamaszok. Mindannyian kiskorúak. És esélytelenek.

A ciklus talán két legmegrázóbb novellája egymás mellett lelhető fel. A *Szabaddábon* című írás egy testvérgyilkos cigánylány alakján keresztül vezeti be az olvasót abba a zárt közösségi létbe (az elkészerítő állapotú cigánytelepre), amelynek törvényei minden társadalmi szabályt felülírnak, és amely közösség a saját önpusztító élete mellett rasszista támadásoknak is ki van téve.

A másik történet hőse a nagymama által szutykosan, ápolatlanul iskolába hozott, kanalat sem ismerő *Maugli*. Látszik rajta, hogy éheznek. Anyja leányanya, nem foglalkozik a gyermekével – nem is tud, mert haldoklik. Ahogy a nagymama sem törődik vele. Ő a városban szokott koldulni, hogy az ott szerzett pénzt az-

tán itálra költhesse. A kislány ennek ellenére rendszeresen jár iskolába, de magába zárkózó, nem beszél, nem érintkezik a társaival, és nem is tanul. Hogyan is tehetné, hiszen nem ismeri a füzetet, a ceruzát. Egy kartondobozban alszik, és a kukákból táplálkozik. Az anya halála után ismét a pedagóguson a teher: hogyan tovább? Az érzéketlen nagymamától az árvaház is jobb. Vagy egy örökbefogadó nevelőszülő.

A második ciklus (*Zöld sáv*) szintén saját – családi és környezeti – emlékeket és élményeket feldolgozó, olykor önvallomásnak ható írások gyűjteménye. Nyomon követhetjük az örökségre áhítozó kapzsi rokonok alattomos viselkedését, a folyamatosan tovább hagyományozódó ősrégi kredenc sorsát, fölbukkan a fagyhalált szenvedő részeges szomszéd, a kétségbeesett libapásztorlány és a halálos diagnózissal szembesülő egykori osztálytárs alakja, a fiát halottnak hazudó anya figurája és a modern kori rab-szolgaság.

A történetek itt is a tragikum felé hajlanak. Megrázó a születésnap ünnepelés helyett az öngyilkosság felé menekülő – de aztán mégis az életet választó –, megcsalt lány kálváriája (*Az ünnepelt*). Kifejezetten a jelenkorból táplálkozó írás ez, hiszen egy nyitva felejtett, árulkodó chat-ablak indítja el az eseménylavinát.

A legmegrázóbb pedig a *Rózsák* című novella, amelynek szikár egyszerűséggel szőtt sorai közt a kötet címére is rálelünk.

A szerző kendőzetlenül tárja fel az olvasó előtt az élet árnyoldalait – és a háborút, amit a határ innenső oldalán csak hírekből ismerünk. „Gyilkolnak. Ismerőst, ismeretlent, parancsot kapnak. Gyermekkorházat bombáznak le csupán azért, mert rossz koordinátákat adnak meg nekik. A legjobb barátjukat lövik le mellettük, és semmit sem tehetnek” (*A 128-as dandár*).

Shrek Tímea kötete az ezredfordulós generáció nyugati mintájú lazasághoz, szabadsághoz és szabadossághoz szokott világát szembesíti egy – már eltemetettnek hitt – nyomorúságos és keserű életritmussal.

Oláh András